

2014

גישור בצל אלימות במשפחה

כותבת המאמר – עורכת דין דניאלה לוי

תאריך - 30/9/2014

כל הזכויות שמורות לכותבת המאמר © 2014 Copy rights

תוכן עניינים:

1.	הקדמה	עמוד 3
2.	גישור בהליכי גירושין בתנאי אלימות בין בני זוג - ארה"ב	עמוד 4
3.	ההשלכות של אלימות בן/ת זוג אינטימי על פרקטיקת גישור אתי - ארה"ב	עמוד 7
4.	שיטת הערכות המגשר לסידורי ביטחון וחששות (MASIC) - ארה"ב	עמוד 9
5.	ביקורות	עמוד 11
5.1.	ביקורות על מגשרים משפטנים כקולוניזציה	עמוד 11
5.2.	ביקורת על הגישור בסכסוך בין בני זוג בתנאים של אלימות מהפאן של המגשרים	עמוד 11
5.3.	ביקורת על הגישור בסכסוך בין בני זוג בתנאים של אלימות מהפאן של השיטה	עמוד 11
6.	סקירת נושא הגישור ויישוב סכסוכים בדרכים אחרות בגירושין בצל אלימות בישראל	עמוד 12
7.	חקיקה בישראל	עמוד 14
8.	פסיקה בישראל	עמוד 16
9.	פתרונות אפשריים ופרמטרים להצלחת גישור ו/או יישוב סכסוכים בדרכים אחרות	עמוד 17
9.1.	חקיקה ואכיפה	עמוד 17
9.2.	הכשרות	עמוד 18
9.3.	שיטת סווג של מקרי אלימות בין בני זוג ובמשפחה	עמוד 18
9.4.	סידורי בטיחות מותאמים	עמוד 18
9.5.	פרסום ומידע בנושא הליכי גישור לציבור הרחב	עמוד 18
9.6.	חינוך ורווחה	עמוד 18
9.7.	סטטיסטיקה ומחקר	עמוד 18
10.	סיכום ומסקנות	עמוד 18
11.	ביבליוגרפיה	עמוד 21

1. הקדמה

אלימות במשפחה, אלימות כלפי ילדים, אלימות כלפי בן/בני זוג במשפחה ובעיקר כלפי נשים הינה בעיה ציבורית - חברתית ובינלאומית.¹ האלימות אינה מייחדת מגזר ספציפי כדוגמת מוצא ועדות אתניות, בעלי מקצועות, בעלי שכר מסוים ו/או תארים. האלימות מתבטאת בגוונים שונים דוגמת: אלימות פיזית, מינית, מילולית, פסיכולוגית והטרדה / כפייה מאיימת. תודעת הבעיה הביאה להתפתחות ותאוצה בשתי סוגים של פעילויות על מנת לאבחן ולטפל בבעיה: האחת התאוצה בשיתוף פעולה בין רשויות וארגונים ממשלתיים דוגמת: משרד הרווחה, חינוך, משפטים, בריאות, קליטת עלייה, בטחון פנים וארגונים פרטיים. השנייה היא התאוצה בפיתוח וביצוע מחקרים וכתובת מאמרים נרחבים בתחום באמצעות אנשי רווחה, חינוך, פסיכולוגיים, משפטים, עורכי דין, שופטים, מגשרים ועוד. בבסיס כל שיתופי הפעולה הללו והארגונים השונים קיימת מטרה משותפת והיא בעיקרה - מיגור התופעה, טיפול בקורבנות ומציאת פתרונות לטיפול בתופעה.

המחקר שלנו דן בנושא: גישור בגירושין בעת קיום מצב אלימות בין בני זוג. מטרת הגישור ושיטות אחרות ליישוב סכסוכים בדרכים אלטרנטיביות באה לתת מענה לפתרון סכסוך בין בני זוג - בגירושין תוך יצירת מצב של הידברות במטרה להגיע להסכם בדרכי שלום. המחקר הנוכחי הינו מחקר השוואתי הבא לבחון מספר נושאים:

- 1) האם הליך של גישור בסכסוך בין בני זוג-גירושין בתנאי אלימות אפשרי וישם.
 - 2) האם הליך הגישור לבדו הוא הליך אפקטיבי ויעיל בסכסוך בין בני זוג-גירושין בתנאי אלימות.
 - 3) האם הליכי גישור בסכסוך בין בני זוג-גירושין בתנאי אלימות גורמים לעלייה באלימות בין בני הזוג.
 - 4) כיצד אלימות בין בני זוג בסכסוך משפיעה על פרקטיקת האתיקה המוסרית של המגשרים.
 - 5) האם יש צורך בשיטת סווג מובנה וסיסטמטית לסווג מקרי אלימות בין בני זוג.
 - 6) מהם הפרמטרים להצלחתו של הליך גישור באלימות בין בני זוג בסכסוך.
- מענה לשאלות המחקר הללו יובא להלן ממקורות לועזיים מארה"ב. נסקור מחקרים אמפיריים ארוכי שנים אשר בחנו שאלות אלו. נסקור מאמרים נוספים בנושא שיטות הגישור ובקורות על הגישור. נבחן את קיומן של דרישות ייחודיות הנדרשות מן המגשרים וביקורות על השיטה והמגשרים. נבצע סקירה של נושא הגישור ו/או דרכי יישוב סכסוכים נוספים בישראל בשנים האחרונות, סקירת התפתחות החקיקה האחרונה ופסיקה בישראל. נעלה פתרונות אפשריים להצלחה אפקטיבית של הליכי הגישור ולבסוף נסכם את הנושא.

¹ מתוך מקורות:

- אתר משרד הרווחה <http://www.molsa.gov.il/Populations/Distress/FamilyViolence/Pages/FamilyViolence.aspx>
- משרד הרווחה והשירותים החברתיים דו"ח של הממונה על יישום חוק חופש המידע במשרד הרווחה והשירותים החברתיים לשנת 2012 (2013)
- הכנסת מרכז מחקר ומידע אלימות כלפי נשים – ריכוז נתונים לשנת 2013 (2013)
- **WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women Initial results on prevalence, health outcomes and women's responses**, What Works to prevent partner violence, December 2011. available at http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/en
- רפרנט סמינריון - דניאלה לוי, בקורס גישור נשים ומשפט המונחה על ידי עו"ד ד"ר דפנה לביא

2. גישור בהליכי גירושין בתנאי אלימות בין בני זוג - ארה"ב²

גישור הפך להיות נפוץ בשימוש בארה"ב החל משנת 1980 כשיטה אלטרנטיבית לשירותי עוה"ד שנהגו בשיטה האדברסרית למיקוח על משמורת וחלוקת זמנים בעת הגירושין. השימוש בגישור זכה במהירות לתאוצה רבה וכיום הוא קיים בכל מדינות ארה"ב אם באופן מנדטורי על ידי המדינה או באופן וולונטרי. השימוש בגישור נפוץ בצורה זהה גם במדינות כמו בריטניה, קנדה ואוסטרליה.

נעשו בשלושה העשורים האחרונים מחקרים בנושא גישור בגירושין, אבל מחקר אורך מקיף הכולל תוצאות גישור כתוצאה מהפניית בית המשפט או אשר מזוגות אשר השתמשו בשירותי בתי המשפט לא נערך עד כה. יתרה מכך, במקרים של זוגות הטוענים לאלימות מצד בן/בת הזוג אין כמעט נתוני מחקר.

המחקר הנוכחי נערך בחסות NIJ National Institute of Justice מוסד המחקר, פיתוח והערכה של משרד המשפטים האמריקאי.

נושא המחקר היה לבדוק את רמת וצורות האלימות בין בני זוג בעת תהליך גישור בזמן הליכי הגירושין. התבצע מחקר אורך של כ 10 שנים אשר נערך בארה"ב מדינת אריזונה מחוז פימה ע"י מחלקות לפסיכולוגיה - ביה"ס לחקר המוח וההתנהגות, ביה"ס למדעי המשפחה והצרכן. מקור הנתונים ביהמ"ש העליון של מחוז פימה.³ **הנבדקים** היו 965 זוגות אשר נשלחו להליכי גישור בנושא ילדים: משמורת אפטרופסות וזוגות אשר ניגשו באופן עצמאי וללא עלות לשירותי הגישור של ביהמ"ש. **מטרת המחקר** היתה לבדוק את נושא ה IPA

Intimate Partner Abuse אלימות בין בני זוג בהליכי גישור. **שיטת הבדיקה** איסוף מקרים מהסוגים הבאים: גישור עם מקרי אלימות, דיווחי מגשר לטיפול באלימות בין בני זוג, הערכת סיכומי טיפולי גישור, הערכות תוצאות גירושין ופסקי דין הן למקרי אלימות בין בני זוג וללא מקרי אלימות. שיטת המחקר לאפיון מקרי ה IPA כללה **ראיון קליני** עם כל בן זוג בנפרד **ושאלון התנהגותי** המקיף 41 אפיוני התנהגות אלימה IPA.⁴ **שאלות המחקר** היו (1) האם תוכניות הגישור מזהות בצורה מדויקת זוגות בעלי מודעות ל IPA והאם מקרים אלו מטופלים אחרת. (2) הערכות האם הסכמי גישור, צווי גירושין, ותוכניות הורות כוללים צעדי בטיחות במקרים בהם מעורבים דווחי IPA. (3) הערכת השכיחות לדיון משפטי חוזר אחרי הליכים בהם קיימים הסכמי גישור וצווי גירושין. (4) בדיקת מודל קונספטואלי בעל רב משתנים אשר מוערכים שמשפיעים על גישור, מקרי גירושין ותוצאות גירושין.⁵ **תוצאות ומסקנות המחקר**: **דיווחי אלימות** - מספר עצום של דיווחי אלימות בין בני זוג דווח בהליכי הגישור. מתוך ראיונות שבוצעו ע"י המגשרים זיהו המגשרים 59% של מקרי אלימות אשר הם 569 מקרים של זוגות מתוך 965 זוגות. 7% מכלל המקרים נמצאו לא מתאימים לתהליך הגישור ע"י המגשרים. סוגי האלימות שדווחו ונותחו מתוך הראיונות היו כדלקמן: התעללות נפשית, התנהגות כפייתית, התעללות פיזית, איומים ועליה באלימות פיזית, הפחדה מינית ו/או התקפה מינית. 97% מהם אבות ואמהות דווחו על לפחות מקרה אחד של התעללות נפשית והתנהגות כפייתית, 58% מהאמהות ו 54% מהאבות דווחו על לפחות מקרה אחד של אלימות ועליה באלימות פיזית, 62% מהאמהות ו 50% מהאבות דווחו על לפחות מקרה אחד של אלימות ועליה באלימות פיזית, 56% מהאמהות ו 30% מהאבות דווחו על לפחות מקרה

² Beck, Walsh, Mechanic, Figueredo & Chen, *Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation: Outcomes from a Long-Term Multi-cultural Study*, National Institutes of Justice, U.S. Department of Justice, (2011). (להלן *Intimate Partner Abuse*)

³ *Intimate Partner Abuse*, לעיל ה"ש 2, בעמ' 3.

⁴ *Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation*, לעיל ה"ש 2, בעמ' 5, 11.

⁵ *Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation*, לעיל ה"ש 2, בעמ' 13.

אחד של איומים והטרדה מינית. ניתוח הנתונים הסטטיסטי העיד כי היו הבדלים משמעותיים בדיווח בין המינים, בכל הפרמטרים נשים היו בעלי עדויות גבוהות יותר מגברים, למעט בפרמטר של "דחיפות" בהן עדויות של גברים ונשים היה דומה.⁶ אלימות בין בני זוג אינה מסתיימת בעת פרידה וגירושין. ממצא חשוב שנתמך ע"י ניתוח הנתונים הסטטיסטיים הראו כי אלימות בין בני זוג אינה מסתיימת עת פירודם ו/או גירושין. **סוגי אלימות** - מניתוח ממצאים בזוגות בהם נמצאו עדויות לאלימות **נמצאו 5 סוגי קבוצות**: (1) אלימות הדדית נמוכה או ללא אלימות (2) רמה נמוכה של התנהגות כפייתית אלימה, בעיקר עדויות מאמהות (3) התנהגות שליטה כפייתית ע"י האם (4) התנהגות שליטה כפייתית ע"י האב (4) שליטה אלימה הדדית ע"י שני הצדדים.⁷

השתתפות בהליך גישור מלא - מתוך 965 זוגות אשר השתתפו במחקר, 117 זוגות לא המשיכו את הליך הגישור. מתוך ה 117 מקרים 68 (7%) נמצאו לא מתאימים בשל IPA או סיבות אחרות: 40 מקרים (4%) הסתדרו בעצמם בזמן הליך הגישור, 9 (1%) מקרים נסגרו כיוון שהפסיקו להגיע להליך הגישור או לא הגיעו כלל להליך ול - 18 (2%) מקרים לא נרשמו כל תוצאות בתיק הגישור. 830 הזוגות (86%) אשר עברו את התהליך, מהם 466 (56%) מקרים שהגיעו להסכם מלא בכל הנושאים (משפטיים, משמורת, חופשות וחגים), 184 (22%) מקרים הגיעו להסכם חלקי ו-180 (22%) לא הגיעו לכלל הסכם.⁸

חזרה להליך דיוני משפטי נוסף - מתוך 694 מהמקרים, 432 מקרים כן חזרו לפחות להליך דיוני משפטי נוסף לפי ההתפלגות הבאה: 358 מהמקרים היו להם בין 1-5 הליכי דיון נוספים, ל-53 מהמקרים 6-10 הליכי דיון נוספים, ל-21 מהמקרים היו יותר מ 11 הליכי דיון נוספים.

התקשרות לשירותי המשטרה בעת הליכי הגישור - נצפו כ 40% של זוגות אשר התקשרו לפחות פעם אחת לשירותי המשטרה כאשר הטווח נע בין 0 שיחות ל 21 שיחות. בנוסף - 42% מהזוגות במחקר דווחו על קבלת צו הגנה בפרק זמן כלשהו בעת ההליך. כל הזוגות המצוינות לעיל אכן גם זוהו כבעלי IPA בתחילת הליך הגישור.

השפעת דיווח של אלימות על הגעה להסכמים - רמת דיווח של אלימות בין בני זוג (IPA) השפיעה על השגת הסכם בתהליך הגישור. זוגות אשר לא הגיעו לכלל הסכם היו בעלי דיווחי ה IPA הכי גבוהים, וכן על זו הדרך, זוגות אשר הגיעו להסכמים מלאים היו כאלו שדיווחי ה IPA אצלם נמצאו נמוכים ביותר.⁹

מיון וזיהוי המקרים על ידי מגשרים - המגשרים זיהו רבים ממקרי אלימות בין בני הזוג, אך לא את כולם. באותם מקרים בו זיהו המגשרים מקרי אלימות ובהם הם דאגו לסידורי בטיחות, אזי סידורי הבטיחות לא תועדו בצורה שיטתית אם בכלל, נמצא עוד שחלק מסיבת אי התיעוד היתה כי מגשרים המאמינים בשיטות גישור שונות מתנגדים לסידורי בטיחות. **סידורי בטיחות** - בהליכי הגישור במצבי IPA כללו: עזיבה של הצדדים בזמנים שונים את הגישור, ליווי לרכב, המתנה בחדרים נפרדים, וקבוצת מגשרים מיוחדת ומנוסה למקרים הללו. **המגשרים** השתמשו בחו"ד קלינית על מנת למיין את המקרים, אך לא קטלגו מקרים שדווחו על אלימות כלשהי תחת קטגוריה ראשונה לעיל, של אלימות נמוכה הדדית או ללא אלימות. מספר קטן של

⁶ Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation, לעיל הי"ש 2, בעמ' 13-15.

⁷ Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation, לעיל הי"ש 2, בעמ' 15.

⁸ Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation, לעיל הי"ש 2, בעמ' 116.

⁹ Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation, לעיל הי"ש 2, בעמ' 117.

מקרים אשר קוטלגו עם רמת אלימות גבוהה לא זוהו על ידי המגשרים ככאלה. שליש מהמקרים שמוינו על ידי המגשרים כ"לא מקרי אלימות" דווחו על לפחות של מקרה אלימות אחד מסוגי: איומים, עליה באלימות או הטרדה מינית¹⁰.

המסקנות - לגבי זיהוי מקרים על ידי המגשרים¹¹ גם עם שימוש בשתי שיטות איסוף הנתונים לניתוח מצבי IPA, ראיונות קליניים ומילוי שאלונים מקיפים, עדיין יש להכשיר מגשרים לזיהוי מצבי IPA על מנת שתהא להם היכולת לבצע החלטה נכונה בנוגע להמשכיות הליכי הגישור, ניהול סידורי גישור מיוחדים או הוצאת המקרים הלא מתאימים לגישור. ההמלצה היתה שעל המגשרים לנקוט משנה זהירות ביצירת איזון שבין העצמת ההורים בהליך גישור לבין הצבת עמדות או אינטרסים של המגשר על מנת לקבוע מהי השיטה הטובה ביותר להגנת הקורבן. מגשרים צריכים לשאוף לאיזון העדין בין העצמת הורים לבין הצגת האינטרסים האישיים שלהם בתהליך הגישור וכן לקבוע את השיטה הטובה ביותר להגנת הקורבן והילדים החשופים לאלימות. הבחירה הקלה היא כאשר הקורבן פשוט לא רוצה להמשיך הליך גישור. ההחלטה הופכת יותר מורכבת כאשר הקורבן מחליט להמשיך בתהליך ובאופן זה ההליך מאפשר לקרובן פורום בטוח להביע עמדתו מול בן/בת הזוג האלימים ובכך לאפשר למגשר יכולת להשקיף על הדינאמיות בין בני הזוג ולהעריך את ההגינות של התהליך. **נקיטת צעדי הבטיחות** - אף הן דורשים השתפרות, שכן מקרי ה IPA לא זוהו בצורה נכונה לחלק מהמקרים ובשל כך לא ננקטו צעדי בטיחות נכונים, צעדי בטיחות שכן ננקטו לא דווחו באופן שיטתי - ולכן המתבקש בדומה לעיל מן המגשרים שיטת דווח סיסטמתית. במקרים מתאימים מומלץ לעודד השגת ראיות חוקיות לקיומה של אלימות דוגמת צווי הגנה על מנת לשקול סידורי בטיחות מתאימים. **דיון משפטי חוזר** - 62% מהמקרים חזרו לדיון אחד לפחות. **מודל קונספטואלי** - במטרה לענות על כל מגוון מקרי הגירושין בהם קיימים רמות שונות של אלימות ההמלצה היא לעבוד בשיטה מותאמת לאופי הזוגות דוגמת התערבות של שיטת היבריד גישור/בוררות, אשר מזוהה יותר בשימוש עם זוגות בהם רמת האלימות גבוהה במיוחד ואז מתבקשת התערבות של רשויות ממשלתיות.

המלצות - חלק מן ההמלצות העולות מן המחקר כוללות את הפעולות הבאות:

- אספקת הכשרה מספקת בדינאמיקה של אלימות בין בני זוג: מגשרים, שופטים, צוות ביהמ"ש.
- שימוש בשיטה מובנה סיסטמתית לזיהוי אלימות בין בני זוג בהליכי גישור – שאלון מובנה, וראיון קליני חצי מובנה.
- בניית מודל ממוחשב, המכיל את כל הנתונים הרלוונטיים, לזיהוי אלימות של בני זוג.
- הערכת תהליכים מיוחדים בתהליך הגישור עבור סידורי בטחון/בטיחות לקורבנות.
- התערבות של שיטת היבריד גישור/בוררות בהליכי הגירושין.
- יש לבצע הערכה של התעללות ואלימות כלפי ילדים על מנת להעריך נכונה אם גישור או הליך אחר הינם מתאימים וכי הם לטובת הילדים.

¹⁰ Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation, לעיל הי"ש 2, בעמ' 15-16.

¹¹ Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation, לעיל הי"ש 2, בעמ' 17.

3. ההשלכות של אלימות בן/ת זוג אינטימי על פרקטיקת גישור אתי - ארה"ב¹²

פרקטיקת האתיקה בגישור דורשת כי לצדדים תהא היכולת לגבש החלטה עצמאית כדי לקבל החלטות עבור עצמם והתלויים בהם, קרי ילדים, בלא שתהא עליהם השפעה של איום של אלימות וכפייה. ברוב המקרים קיימת יכולת כזאת אצל הצדדים ואולם במקרים בהם הצדדים כבר נמצאים במערכת מתמשכת של אלימות בין בני הזוג, אזי היכולת לגבש החלטה עצמאית של אחד מן הצדדים מוטלת בספק. המאמר דן בהשפעות האלימות על יכולת הצדדים לקבל החלטות ועל ההשלכות שיש לכך על הפרקטיקה האתית של הגישור במשפחה. המאמר סוקר את הפרקטיקה בגישור במדינת דקוטה הצפונית אשר בארה"ב. כהקדמה למאמר יש להבין כי במדינת דקוטה קיימת חקיקה לגבי מגשרים וקודי אתיקה התנהגותית לפרקטיקת הגישור.

כאשר מדברים על הגדרת הגישור מדברים על הסדר מקובל הדדי, תוצאה מספקת, הסדר בהסכמה, הסכם וולונטרי המשגות אלו טבועות בתוך המונח גישור ולכן הן עושות את הגישור להליך מיוחד. הליך הגישור יכול להראות שונה ממקרה למקרה כי זה תלוי מטרות או אוריינטציה של המגשר. שתי שיטות:

Transactional or Evaluative Model בהליך זה המגשר יעצב את התהליך, ישמור את הצדדים בחדרים נפרדים וינהל מו"מ עם הצדדים בנפרד במטרה ליצור הסדר בין הצדדים.

Transformative Model בהליך הזה המגשר תומך בנציגות שני הצדדים באותו החדר, וינהל את הקונפליקט הרגשי, יתמוך בניהול שיחה על הנושאים החשובים לצדדים, במציאת פתרונות ובהגעה להחלטות אשר הצדדים מאמינים שהם טובים עבורם.

המגשר ללא קשר לשיטת הגישור באתיקה הפרקטית מחויב לקיומם של שלושה סוגי פרמטרים: (1) יכולת החלטה עצמאית של הצדדים ולפיכך הצדדים חייבים להיות בעלי יכולת להביע רצון חופשי ללא פחד ו/או איום על ביטחונם ושלומם. וכך החוק מכתוב את **חוקי (קודי) האתיקה** אשר אומרים כי על המגשר להעריך את רמת יכולת הצדדים להחליט באופן עצמאי. במקרה שאחד מן הצדדים אובחן כבעל חוסר יכולת החלטה עצמאית מסיבות של איום, בטחון, יכולת לקבל החלטה עצמאית אזי לא יבצע המגשר הליך של גישור במקרה שכזה. בדומה לכך, גם תכנית הגישור במשפחה הקיימת בבימ"ש העליון במדינת דקוטה מכירה בהשפעה של אלימות במשפחה בזוגות העוברים תהליך גישור, באופן זה, מקרים המאופיינים באלימות במשפחה בהם ניתנים צווי הגנה אינם נכנסים לתכנית הגישור. גישור יתאפשר להם במקרים מאוד יוצאי דופן, ורק כאשר קיים מגשר המוכשר באופן יעודי לניהול אלימות במשפחה וננקטים הסדרי בטחון מתאימים. (2) סודיות - הליך הגישור מחויב בסודיות ואין יכולת להשתמש במידע הנצבר בהליך בתוך הליכים פורמאליים. וזאת למעט, מקרים בהם המגשר יודע ומעריך כי אחד הצדדים רוצה לבצע התאבדות או אלימות, אזי המגשר מחויב לדווח לרשויות המתאימות על כך ואין סודיות חלה במקרים אלה. (3) ניטרליות - המגשר מחויב להיות ללא פניות של העדפה או נטייה לצד מן הצדדים בהליך הגישור. המחויבות כוללת את החובה לגלות כל פוטנציאל לקיומו של ניגוד אינטרסים היכול ליצור הטיה אמיתית או מדומה, חובה לגלות פוטנציאל להטיה או ניגוד אינטרסים לצדדים אשר יכולים להביע יכולת החלטה עצמאית על ידי בחירת מגשר אחר לקונפליקט

¹² Kristine Paronica, *The Implications Of Intimate Partner Violence On Ethical Mediation Practice*, North Dakota Law Review, 907 (2012).

או עניין כלפי אחד הצדדים אשר יצור הטיה. המגשר מחויב להפסיק את שירותיו בעת ההכרה שהאובייקטיביות שלו נפגעה.

שותף אינטימי או אלימות במשפחה - אלימות במשפחה מוגדרת לעיתים קרובות ככזאת כאשר לצד האחד יש את היכולת להשתית על הצד השני כוחניות ושליטה במערכת יחסים אינטימיים. החוק האמריקאי מגדיר ספציפית מהי אלימות כלפי נשים מבני זוגם: אלימות במשפחה יכולה להיות כל פעילות פיזית, מינית, רגשית, כלכלית או פסיכולוגית או פעולות איום המשפיעות על האחר. זה כולל התנהגויות של הפחדה, מניפולציה, השפלה, בידוד, הפחדה, אימה, כפיה, איום, האשמה, פגיעה, העלבה או פגיעה של האחר.

סוגי ההשפעות שיש על בן/בת זוג הסובלים מאלימות מצד בן/בת זוגם מתייחסות להפרעות פסיכולוגיות וקוגניטיביות, דוגמת: בלבול, חוסר יכולת לפתור בעיות באופן עצמאי, כאב פיזי הקשור לחוויית טראומה נפשית, הפרעות חרדה, פוביה, הפרעות שינה, פחדים קיצוניים והתנהגות כפייתית אובססיבית.

הביקורת הרווחת על הליך גישור בעת גירושין בצל אלימות במשפחה הינה - האם תהליך המעודד ודורש יכולת של קבלת החלטות עצמאית מתאפשר במסגרת של קורבנות החשופים לאלימות במשפחה. משכך, המגשר צריך להיות מסוגל לזהות את היכולת של הצדדים לקבל החלטות באופן עצמאי. הביקורת השוללת הליך גישור טוענת בבסיסה כי במערכות יחסים בהם קיימת אלימות כלפי אחד מן הצדדים, אזי הצד הקורבן לא יכול לקבל החלטות באופן עצמאי, הקורבן פגיע וחלש ולכן תוצאות הגישור יהיו שליליות. כמו-כן, יכולת אבחון המגשר לזהות הפעלת כוחניות וכפייה על בן/בת הזוג (דוגמת הרמת אצבע מאיימת, רמיזה / קריצה בעין כלפי בן הזוג המאויים) מוטלת בספק. הביקורת השוללת עוד מסיפה, כי עד שיהיו **מגשרים מוכשרים ומקצועיים** לתחום זה, גם קיום הסודיות בהליך זה מוטל בספק וזאת מתוך ראיית מצוקת הקורבן.

המחקר מעלה את הקונפליקט המצוי אצל המגשר לזהות נכונה את מקרי האלימות, רמת האלימות, בטחונו של הקורבן בהליך שכזה והאם הקורבן מסוגל להגיע לידי החלטות באופן חופשי. למגשר אין תפקיד של שופט לקבוע מי צודק ומי לא צודק, אך למגשר יש את המחויבות לקדם את התהליך כך שהצדדים יוכלו לקבל החלטות מרצונם החופשי.

הכשרת המגשר חייבת לכלול, וכן הדבר **מצוי בחקיקה** במדינות רבות בארה"ב, למידה חינוכית רציפה בתחום אלימות במשפחה. עם זאת יש הכרה ראשונית לנושא לא פורמאלי והוא תפקידו של האינסטיטוט האנושי. למגשר המנוסה יש את האינסטיטוט הבסיסי לאבחן ולקבל החלטה האם גישור מתאים למקרה. יש מקרים שבו אחרי גירושין מביע אחד מן הצדדים רצון לגשת להליך גישור לדוגמא בשל רצון לשנות הסדרי ראייה, במקרים אלו מגשר מנוסה בעל אינסטיטוט רגשי גבוה יכול לבחון מהו מקור הפנייה, האם הפנייה לביצוע גישור באה מתוך החלטה ורצון חופשי או שמא הפנייה היא מאולצת תוך איום של אחד הצדדים לבצע.

סינון ותכנון של הליך הגישור: לכן המתבקש במקרים כאלו היא מערכת סינון זהירה של המקרים המתאימים לגישור. דוגמא למערכת סינון מוקדמת לאבחון המקרים מתייחסת לשני מצבים: (1) האם צד נמצא בסכנה מיידית (2) אם אין סכנה מיידית, אזי הדיווח של הקורבן על אלימות או פחד מהצד השני. כמו-כן ההמלצה היא כי מגשר מקצועי ואתי ייפגש עם הצדדים בנפרד לצורך הערכת אלימות במשפחה. במצבים בהם אושר גישור בצל איום במשפחה צריך המגשר לפתח מערכת סימנים עם הקורבן על מנת לזהות את רגעי האיום אשר מונע קיומו של הליך גישור תקין. במקרים בהם מגשר מאמין כי על מנת למנוע אלימות בין הצדדים הוא ינהל גישור בחדרים נפרדים, הרי שזוהי טעות וכן זוהי אינדיקציה למגשר החסר בהכשרה מתאימה לנהל מצבים כאלו או בטחון מופרז של המגשר בחושבו כי הוא יכול לשלוט בהתנהגות הזולת.

מסקנות ופתרונות: בניו יורק מיושם הליך גישור גם על מקרים בהם נמצא מצב של אלימות. התכנית היא באמצעות מגשרים העובדים בשיתוף פעולה ותיאום עם תחום האלימות במשפחה. באופן זה במקום ש"קולי" הקורבן יעלם הוא מקבל במה להישמע ולקבל החלטות באמצעות הליך גישור בונה. בנוסף הקורבן שותף פעיל ומלא לכל סידורי הביטחון שלו. השיטה הזו קרויה גישור בשיתוף פעולה בין המגשרים לאנשי מקצוע בתחום האלימות במשפחה. בתהליך זה חמישה שלבים: א - קשר ראשוני באמצעות מרכז הגישור הוא איסוף נתונים ראשוני. ב - סינון יסודי ומעמיק באמצעות ראיון עומק וזיהוי מצב האלימות. ג - הערכת בטיחותית באמצעות צוות מרכז אלימות במשפחה. ד - תכנון אמצעי הבטיחות. ה - פגישות גישור עם תוכניות בטיחות. ההמלצה היא לאמץ מנגנון דומה זה.

4. שיטת הערכות המגשר לסידורי ביטחון וחששות (MASIC) - ארה"ב¹³

קיימות שתי גישות מרכזיות לשיטת המגשר באופן סיווג המקרים של אלימות בין בני זוג (IPA) ו/או התעללות במשפחה (IPV). מרבית המגשרים מסכימים כי יש לבצע תכנון מקדים של טיפול וגישור במקרי אלימות ו/או התעללות, אולם יש פחות הסכמה בנושא של יצירת מערכת שיטתית סיסטמטית ואוניברסאלית לאופן סיווג סוגי מקרי האלימות בין בני זוג ו/או התעללות במשפחה. המתנגדים ליצירת שיטה סיסטמטית ואוניברסאלית טוענים כי נושא האלימות / התעללות הוא נושא חשוב שיש לקחת בחשבון בעת הליך הגישור, אולם הנחתם היא כי נושא האלימות / התעללות אינה בעיה שכיחה ונפוצה בקרב הזוגות בהם הם מטפלים. הנחה זאת ישימה כלפי זוגות המיוצגים על ידי עורכי דין וגם כלפי זוגות אשר מייצגים את עצמם, כלפי זוגות הפונים להליך גישור פרטי או מנדטורי באמצעות בתי המשפט וכן כלפי מגשרים בעלי הכשרה משפטית או בתחום בריאות הנפש. אולם מחקרי עבר בתחום סתרו הנחות אלו באמצעות השימוש של סיווג שיטתי של מקרי אלימות ו/או התעללות באמצעות שאלונים התנהגותיים. במחקר מקיף של סדרת מקרים לבחינת שיטות שונות לסיווג שיטתי של אלימות ו/או התעללות שנעשה בארה"ב מדינת אינדיאנה, נמצא כי מגשרים אשר לא משתמשים בשיטות סיווג שיטתיות סיסטמטיות עלולים לא לאתר מקרי אלימות ו/או התעללות בקרב משפחות העוברות תהליכי גישור. **מטרת המחקר** היתה לבדוק האם שיטה סיסטמטית יכולה לאתר באופן יעיל יותר מקרי אלימות ו/או התעללות במשפחה. המחקר נערך בקליניקה של פסיכולוגים עם התמחות וניסיון באלימות ו/או התעללות במשפחה.

הנבדקים: מרבית הזוגות היו מאוכלוסיה מוחלשת בעלי הכנסה נמוכה, לא מיוצגים על ידי עורכי דין.

שיטת המחקר: במחקר הזה השתתפו מגשרים אשר הם סטודנטים למשפטים שנה ב' ושנה ג', הללו קבלו הכשרה בתחום אלימות והתעללות במשפחה ואופן ביצוע הערכות. נעשה שימוש בשיטות שונות לתהליכי סווג של מקרי אלימות והתעללות במשפחה.

שיטת סווג המקרים: איסוף נתונים ממידע המצוי בבתי המשפט, דוגמת חיפוש אחר נתונים פליליים וצווי הגנה, הזמנת הצדדים להליך מקדמי לבדיקת נושאים העלולים להשפיע על התהליך, איסוף נתונים מהמגשרים עצמם באמצעות שאלות הנוגעות לנוחות עם הליך הגישור, חששות בנוגע להליך הגישור ואיך

¹³ Amy Holtzworth-Munroe, Connie J. A. Beck, and Amy G. Applegate, *THE MEDIATOR'S ASSESSMENT OF SAFETY ISSUES AND CONCERNS (MASIC): A SCREENING INTERVIEW FOR INTIMATE PARTNER VIOLENCE AND ABUSE AVAILABLE IN THE PUBLIC DOMAIN*, 48 FAMILY COURT REVIEW, 646-662 (2010).

קונפליקט במערכת יחסים מנוהל. כחלק מהפרוצדורה בקליניקה כל ממצא של אלימות והתעללות במשפחה היה נידון עם מנהל הקליניקה.

תוצאות המחקר: נערכו שני שלבים למחקר, במחקר הראשוני נבדקו מקרי אלימות והתעללות בקרב המקרים המטופלים בקליניקה בה נערך המחקר. בשלב זה נמצאו אחוזים נמוכים של מקרי אלימות והתעללות, פחות מ 40%. משום כך, בוצע שלב שני למחקר, בו באופן אקראי נבחרו מקרי גישור להם ניתן שיטת סווג משופרת באמצעות שאלון התנהגותי מובנה הבא למדוד אלימות בין בני זוג והתעללות במשפחה, הקרוי (RBRS) Relationship Behavior Rating Scale. תוצאות השאלונים לא שותפו עם המגשרים ולצדדים העוברים את תהליך הגישור לא ניתנו הוראות לגבי שיחה עם המגשר בנושא חששות אשר הוערכו בשאלונים. במהלך תהליכי הגישור נשאלו המגשרים האם במקרים המטופלים על ידם קיימים תופעות של אלימות ו/או התעללות. התוצאה היתה כי **המגשרים לא זיהו אפילו ממצאת המקרים** אשר דווחו באמצעות השאלונים כמקרי אלימות ו/או התעללות.

המחקר מראה שבתי משפט במדינות שונות בארה"ב פתחו באופן עצמאי מנגנון סיווג שיטתי לאיתור מקרי אלימות ו/או התעללות, דוגמת מדינת מישיגן, קליפורניה ועוד. שיטות שהתפתחו היו: שיטת סיווג לאלימות במשפחה והתעללות בילד, אמצעי סווג לאלימות, הפרוטוקול להערכת קונפליקט (CAP), סכסוך בגירושין ונושאים נלווים, קיימות שיטות משולבות - סקלת קונפליקט הטקטיקות (CTS), סקלת פרוצדורת המשפט, סקלת כוח הנישואין וסקלת יכולת מקבלי החלטות, שיטת ההערכה של אלימות במשפחה (DOVE) אשר זה הינו כלי להערכה וניהול סיכונים עבור זוגות לפני ואחרי הליכי גירושין מבוצע על ידי ריאיון בינאישי. קיימות עוד שיטות אחרת אך במחקר הנוכחי שלב ב' השתמשו בסקלת הדירוג של התנהגות במערכות יחסים (RBRS). בשלב מתקדם יותר למחקר בוצעה השוואה בין שני מקרים של סווגי מקרי IPV/A אלימות והתעללות במשפחה. ההשוואה נעשתה בין שתי השיטות הבאות: שאלון סקלת הדירוג של התנהגות במערכות יחסים (RBRS) ושיטת ריאיון - ההערכה של אלימות במשפחה (DOVE). נמצא כי שיטת הריאיון DOVE איתרה אלימות והתעללות במשפחה לאורך כל תקופת מערכת היחסים בעוד ששיטת השאלון RBRS איתרה אלימות והתעללות במשפחה במהלך 12 החודשים האחרונים. הביקורת של המחקר על השיטות היתה כי RBRS מוגנות תחת זכויות יוצרים ושיטת ה DOVE דורשת הכשרה מעמיקה על כן נאלצו לפתח שיטת מדידה אחרת שלא תפגע בזכויות יוצרים ולא תצריך הכשרה מאסיבית וארוכה. השיטה היא MASIC Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns הערכות מגשרים לנושאי בטיחות וחששות. וכך בשלב שלישי של המחקר השתמשו בשיטה הזאת המורכבת מריאיון מובנה, אשר במהלכו הובנו תובנות חדשות כי מגשרים מעדיפים את שיטת הריאיון על פני שיטת השאלון. השיטה מעריכה את הדיווח של צד אחד בהליך לעניין אלימות של הצד האחר כלפיו. נעשה שימוש בשאלות מובנות התנהגותיות ספציפיות לנושא אלימות והתעללות במשפחה. השיטה יכולה להעריך ולסווג סוגים שונים של מקרי אלימות והתעללות במשפחה.

מסקנות המחקר היו כי בעוד שמגשרים, מטפלים זוגיים, פסיכולוגים מעריכים פחות את השימוש בשיטה סיסטמית לסיווג מקרי אלימות והתעללות במשפחה הרי שהערכתם משתנה בעת שימושם בשיטות סיווג סיסטמיות מובנות אשר הן באמצעות שאלות התנהגותיות ספציפיות או שאלות ישירות בנושא. תוצאות

המחקר הגיעו לאותן המסקנות. ההמלצה העולה מהמחקר היא לאמץ שיטה מובנה סיסטמטית לסווג מקרי אלימות והתעללות במשפחה על מנת לאפשר יכולת איתור גבוהה יותר של מקרים כאלו ובחירת שיטת הטיפול הנכונה. המלצה נוספת של כותבי המאמר היתה, אותה אנו מעודדים ליישם, הינה יצירת שיטת סיווג מובנה וסיסטמטית אשר תאפשר לשימוש חופשי של ציבור המגשרים והחוקרים.

5. ביקורות

5.1 ביקורות על מגשרים משפטנים קולוניזציה

ביקורות על מגשרים משפטנים בארה"ב התפתחו בשנים האחרונות קולוניזציה של עורכי דין מגשרים בתחום המשפחה, וזה בעיקר בסקטור הפרטי. עורכי דין ושופטים המפנים צדדים לגישור, מפנים אותם למגשרים אשר הינם עורכי דין ופחות מפנים למגשרים מסקטורים אחרים. עורכי דין מגשרים נוטים להשתמש יותר באוריינטציה מנחה הוראתית שנסמכת על שיטת Shuttle Diplomacy היא שיטת הדיפלומטיה הנלמדים ביחסים בינלאומיים. על פי שיטה זו המגשר משמש כמתווך בין הצדדים בלי קשר ישיר לעניין. כאשר הצדדים אינם מגיעים לידי הבנה והסכמה אז המגשר מקדם את ההליך על ידי הנחיות מצידו וממעט בפגישות המשותפות בין הצדדים. בשיטה הזאת הצדדים בהליכי גירושין אין להם יכולת להביע את עצמם והם נסמכים על עורכי הדין שלהם על מנת להגיע להסכם.

על מנת שהליך הגישור יהיה אפקטיבי לבני זוג בהליכי גירושין ההמלצה היא להשתמש בשיטת יישוב סכסוכים בדרכים אלטרנטיביות. קיימות שיטות רבות ליישוב סכסוכים בדרכים אלטרנטיביות בגישור במשפחה והגישור במשפחה מקבל יותר ויותר מעמד בר קיימא. אם קולוניזציה עורכי הדין - מגשרים לא תנגיש אותן ללקוחות שלהן, ותסתפק בהסכם ישיבת פשרה בין הצדדים הרי שרבים מן הלקוחות והמפנים לשירותי גישור יבחרו להשתמש בשירותים אלטרנטיביים אחרים. דרכים חלופיות במקומות אחרים.¹⁴

5.2 ביקורת על הגישור בסכסוך בין בני זוג בתנאים של אלימות מהפאן של המגשרים

בארה"ב במדינות הנוהגות ליישם שיטת גישור מנדטורית עולה מן המחקרים כי הביקורות הן כלפי אופן ביצוע העבודה של המגשרים. מגשרים נמצאו שלא איתרו מקרי אלימות כלפי בני זוג, ומגשרים אשר לא תיעדו סידורי בטחון לקורבנות אלימות עשו כן בשל אי חשיבות הנושא לדידם. לפיכך, ההמלצות היו להשתמש בשיטה מובנה וסיסטמטית המותאמת לזיהוי מקרי אלימות בין בני זוג והכשרה מעמיקה ורצופה למגשרים בנושא אלימות במשפחה ובין בני זוג בפרט.

5.3 ביקורת על הגישור בסכסוך בין בני זוג בתנאים של אלימות מהפאן של השיטה

הביקורת הרווחת על הליך גישור בעת גירושין בצל אלימות במשפחה הינה - האם תהליך המעודד ודורש יכולת של קבלת החלטות עצמאית מתאפשר במסגרת של קורבנות החשופים לאלימות במשפחה. משכך, המגשר צריך להיות מסוגל לזהות את היכולת של הצדדים לקבל החלטות באופן עצמאי. הביקורת השוללת הליך גישור טוענת בבסיסה כי במערכות יחסים בהם קיימת אלימות כלפי אחד מן הצדדים, אזי הצד הקורבן לא יכול לקבל החלטות באופן עצמאי, הקורבן פגיע וחלש ולכן תוצאות הגישור יהיו שליליות. כמו-כן, יכולת אבחון המגשר לזהות הפעלת כוחניות וכפייה על בן/בת הזוג מוטלת בספק.

5.4 בקורות אחרות

¹⁴ Debra Berman, James Alfini, *LAWYER COLONIZATION OF FAMILY MEDIATION CONSEQUENCES AND IMPLICATIONS*, 95 Marquette Law Review - Marquette University Law School, 887-925 (2012).

בקורות אחרות אשר עלו מן המחקרים היו כדוגמת- מוגבלות בזמן של הטיפול, שימוש בגישור כהליך של תוך המביא להסכם פשרה בלבד. בקורות דומות עלו בישראל במאמרים אחרים.¹⁵ בישראל החל משנת 2010 החל שימוש בשיטת גירושין בשיתוף פעולה אשר לפי התפיסה הרווחת היא שיטה העדיפה על פני גישור כי היא מעמידה את בני הזוג במרכז תוך ליווי של צוות אנשי מקצוע מוכשרים הכולל ליווי משפטי לכל צד במטרה להגיע להסכם משוף ללא הליכים משפטיים.

6. סקירת נושא הגישור ויישוב סכסוכים בדרכים אחרות בגירושין בצל אלימות בישראל

גירושין בשיתוף פעולה¹⁶ הינו מודל שפותח ב-1990 במדינת קליפורניה, ארה"ב. במסגרת המודל בני זוג שהחליטו להתגרש מקיימים פגישות עם צוות מומחים בתחומי הכלכלה, הטיפול המשפחתי ועריכת דין, במטרה להגיע להסכם גירושין, שיענה בצורה הטובה ביותר על צרכיהם וצרכי ילדיהם. צוות המומחים משלב בין ההיבטים המשפטיים, הכלכליים והרגשיים של הגירושין, תוך התמקדות בדינאמיקה של התקשורת בין הצדדים, ומכין את בני הזוג להורות משותפת לאחר הגירושין. ייחודו של המודל הוא בחתימת הסכם על ידי בני הזוג ועורכי דינם, בו הם מצהירים על כוונתם לפתור בעיות בשיתוף פעולה במקום פניה לערכאות שיפוטיות.

שיטת ה Collaborative Divorce¹⁷ מאפשרת לבני הזוג לקיים הליך של משא ומתן בליווי עורך דין לכל צד, ובצירוף - Divorce Coach יועץ גירושין, שהוא מטפל משפחתי מוסמך. העניין אינו מגיע לערכאות, אלא מסתיים בחתימת הסכם אליו מגיעים הצדדים בסיועם של עורכי הדין והיועצים, העובדים כצוות לפתרון הבעיות המשפטיות והבין-אישיות של הצדדים. צרכי הילדים מקבלים מענה מלא על ידי מומחה מיוחד, והצדדים זוכים ליווי של מומחה כלכלי, ככל שיש צורך בכך. הכל נעשה באווירה של שיתוף פעולה. בבסיס השיטה - האמונה כי מערכות יחסים בין בני זוג בהליכי גירושין, במיוחד הורים לילדים, אינן מסתיימות. הן משתנות.

בשנת 2002 ניתנה חו"ד בעניין גישור חובה בביהמ"ש לענייני משפחה בישראל ע"י עו"ד גלית סנה לוריה, יו"ר וועדת גישור מחוז צפון. בחו"ד ציינה עו"ד גלית כי השימוש בגישור בתחום המשפחה מועט באופן יחסי. חלק מן הסיבות אותם היא מונה למיעוט הגישור בתחום הינם:

- חוסר מודעות לקיום הליך הגישור
- חשיבה כי השימוש בהליך מראה על כוונות פשרה או עשוי לפגוע בזכויות הצדדים,
- חוסר מודעות הצדדים והמערכת ליעילות ההליך,
- התנגדות של עורכי דין לשימוש בהליך
- וכן הפניית מקרים לגישור, שאינם מתאימים להליך זה דבר הגורר אי הגעה לפתרון ואכזבה של המערכת ועוה"ד מהתהליך.

בשנת 2013 ניכר כי אין שינוי נרחב בנושא הגישור בתחום האזרחי בכלל, ובתחום המשפחה בפרט. מאמצים רבים הופנו למציאת נתונים וחומר סטטיסטי על מצב הגישור במשפחה בישראל בכלל, ובפרט תוך התמקדות

¹⁵ד"ר דפנה לביא "אלימות וגישור- האמנם אוקסימורון?" **משפחה במשפט** א' 117 (2007).

¹⁶ http://www.israelbar.org.il/article_inner.asp?pgId=88353&catId=178 מתוך אתר לשכת עוה"ד המוסד הארצי לגישור

¹⁷ עו"ד מיכל שקד "הנצחון האמיתי" בראשית **בדלתיים פתוחות** גיליון אפריל מאי (2010)

במצב גישור בצל אלימות במשפחה - לא היה ניתן למצוא כל חומר מלבד ¹⁸, ניתוח סטטיסטי על מצב הגישור בבתי המשפט באופן כללי לנושא גישור פגישות מהו"ת נכון למועד אוגוסט 2008.¹ בחיפוש נוסף ופנייה ישירה אל גב' עו"ד גלית סנה לוריה התקבלו נתונים סטטיסטיים על גישור אך בנושא פגישות מהו"ת בלבד ואשר הן משנת 2012 - הללו נתונים מהנהלת בתי המשפט אשר באופן לא ברור אינם מפורסמים ואינם נגישים. מתוך סך של 427,000 תיקים התקיימו 5420 (1.27%) פגישות מהו"ת, אשר מתוכן רק 907 (16.7%) מקרים הסתיימו בהליך גישור. על פי הנתונים הללו נראה כי הליכי הגישור אינם נפוצים אף בקרב ההליכים המשפטיים האזרחיים האחרים.

מידע בנושא **גישור במשפחה** ניתן היה למצוא רק **ביחידות הסיוע** שליד ביהמ"ש. יחידות הסיוע נותנות מענה טיפולי לבני המשפחה הנמצאים בסכסוך רק אחרי שהגיעו כבר לבית המשפט או לבית הדין, במקרה כזה או שהם מופנים על ידי ביהמ"ש או שהם מבקשים הפניה ליחידות הסיוע. היתרונות של היחידה שהיא פועלת באמצעות **צוות בין מקצועי** הכולל עובדות סוציאליות, מטפלות משפחתיות, מגשרות, פסיכולוגים יועצים, פסיכיאטר ועורכי דין מטעם הנהלת בתי המשפט. על ההליכים חלים חוקי איסור פרסום וחסיון¹⁹. מתוך נתונים שפורסמו מדו"ח חופש המידע של משרד הרווחה, יולי 2013 היתה נכרת צמיחה של 75% במקרים המטופלים ביחידות הסיוע, בין השנים 2004 ל 2012. מתוך מאמרו של ענת ענבר, חיה נבו, סוזן להמן²⁰ "השיח הטיפולי, המתייחס לאינטרסים הרגשיים שמניעים את המאבק, מביא בחשבון את כל המערכת ואת השלכות הסכסוך עליה (בעיקר על הילדים), על-מנת לאפשר הידברות וכינון מערכת יחסים המאפשרת שותפות בהורות. המטפל אינו מכוון לאימות העובדות אלא למציאות הסובייקטיבית של כל צד ולהשלכות שלה על כל המערכת. "...שיח זה מהווה אתגר הן למערכת המשפטית והן למערכת הטיפולית, כאשר כל מערכת מחויבת לשמור על הגבולות המקצועיים שלה, ובו בזמן לאפשר גמישות לצורך למידה והפריה הדדיות, תוך מתן מיטב הסיוע למתדיינים. הדבר בא לביטוי באופנים שונים: בבתי משפט מסוימים נערכו ישיבות עבודה קבועות בין השופטים לעובדות יח"ס ואילו בבתי משפט אחרים אורגנו ימי למידה משותפים. שיתוף הפעולה התבטא גם בהשתתפות בוועדות שדנו בחקיקה בענייני משפחה, ובהן באה לידי ביטוי התפישה המקצועית."

כלומר מתוך הנתונים הסטטיסטיים והמידע המובא על יחידות הסיוע, ניכר כי מענה לנושא הגישור וטיפול בסכסוכים בתוך המשפחה בעת גירושין ניתן בעיקר רק ביחידות הסיוע. אין מידע על שימוש בהליכי גישור וולונטריים בגירושין אשר יהווה אינדיקציה לכמות השימוש בהליכים אלו. זהו מידע אשר יהיה ניתן לאסוף רק בעת עריכת מחקר הערוך היטב מראש, בשיתוף עורכי דין מגשרים ומגשרים מהסקטור הפרטי. אך ככל שידנו משגת מנתונים סטטיסטיים של בתי המשפט ויחידות הסיוע, ניכר כי אין שימוש נרחב דיו.

מענה ציבורי ליישוב סכסוכים בדרכים אלטרנטיביות נמצא קיים באופן מוסדי אך עדיין באופן מועט בשיטת גירושין בשיתוף פעולה. ברמת גן הוקם מרכז גירושין בשיתוף פעולה אשר הוא חלק אינטגרלי מהשירותים של אגף הרווחה בעיריית רמת גן. המרכז יוסד והוקם בעבודת צוות משותפת של עורכת הדין עידית שחם ועובדת סוציאלית גב' רחל ולדימירסקי. המרכז פועל משנת 2010 ונותן שירות לאוכלוסייה המוחלשת ורק לתושבי רמת גן. מרכז נוסף דומה הוקם השנה בראש העין, תוך ייעוץ וליווי של עורכת הדין עידית שחם,

¹⁸ראה תשובת הנהלת בתי המשפט לעניין בקשת נתונים סטטיסטיים בנושא גישור במשפחה.

¹⁹חוק ביהמ"ש לענייני משפחה סעיף 5(ג), לתקסד"א תקנה 258ט, וחוק ביי"ד דתיים (יחידות סיוע) סעיף 3

²⁰ענת ענבר, חיה נבו, סוזן להמן "יחידות הסיוע ליד בתי המשפט לענייני משפחה – עשור לפעילותן" משפחה במשפט ב 25 (התשס"ט, 2008)

ומנוהל על ידי מנהלת המרכז למניעת אלימות מנהלת התחנה לטיפול זוגי ומשפחתי בעיריית ראש העין. ההבדל בין המרכזים הוא כי השירות ניתן לכלל האוכלוסייה ולא דווקא רק לתושבי ראש העין. המרכזים הללו הן היחידים ליישם את שיטת גירושין בשיתוף פעולה. מרכז פרטי המיישם את שיטת גירושין בשיתוף פעולה הינו מכון אדלר עמותה ומרכז טיפול שם נלמדה השיטה לראשונה באמצעות עורכת הדין עידית שחם.²¹ מטרת השירות היא לסייע לבני זוג בהליך גירושין אך ללא התערבות בתי המשפט. בהליך זה פועל צוות אנשי מקצוע: עורך דין להיבט המשפטי, אנשי טיפול להיבט הרגשי, יועץ כלכלי להיבט הכספי ומומחה ילדים, במקרה של משפחות עם ילדים. עורך דין ומטפל מומחה עוברים הכשרה להליך גירושין בשיתוף פעולה. הצדדים ובאי כוחם חותמים על התחייבות שלא לפנות לערכאות כל עוד התהליך מתנהל. כמו כן, עורכי הדין המייצגים בהליך לא יוכלו לייצג מי מהצדדים בבית המשפט גם אם התהליך הסתיים. ההליך מונגש בעיקר לאוכלוסיות מוחלשות וניתן תמורת תשלום מסובסד המדורג לפי הכנסות המשפחה.

בשיחה עם משרד הרווחה, הממונה מחוזית גב' סו להמן מיום 29.9.2014²² עולה כי השימוש בדרכים אלטרנטיביות ליישוב סכסוכים, קרי, גישור בשיתוף פעולה, קיים במרכזים המתוארים לעיל. יחידות הסיוע המטפלות במשפחות בסכסוך משפטי - גירושין, הנוקטות בשיטת בקשה ליישוב סכסוך נוהגות להשתמש בעיקר בשיטת הגישור. רק מקצת המקרים אשר נמצאים מתאימים יטופלו באמצעות גירושין בשיתוף פעולה. ככלל אין עדיין תאוצה בשימוש בשיטה אשר שימושה הרשמי נמצא החל משנת 2010 ואולם נמצא כי ישנם מרכזים פרטיים של עורכי דין העוסקים בגישור בשיתוף פעולה באזורים שונים בארץ דוגמת תל אביב, השרון, חיפה וירושלים. החסר בהם הוא כי טרם נמצא שיתוף פעולה בין כל המרכזים.

כיום עם התפתחות המחקר והמודעות לשיטות שונות ביישוב סכסוכים במשפחה ובפרט ביחסי אלימות בין בני זוג עדיין נמצא כי השימוש בגישור או בדרכים אלטרנטיביות אחרות עדיין הינו מועט אם כי ניכר חלה התפתחות מועטה בנושא במגזר הציבורי וגם במגזר הפרטי. אך עדיין השימוש ביישוב סכסוכים בשיטות אלטרנטיביות ואחרות מבית המשפט הינו מועטות, ועם המצב הקיים אין יכולת אמפירית לבדוק את השיטות הקיימות ותוצאותיהן.

הציפייה העתידית היא כי עם התפתחות החקיקה בנושא, דוגמת הצעות החוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה, צפויה ליחידות הסיוע התגברות רבה בפעילותן ואז יהיה ניתן לבקר, למדוד, לאמוד ולשפר את תהליכי יישובי הסכסוכים במשפחה ובעת תנאי אלימות בין בני זוג בפרט.

7. החקיקה בישראל

התפתחות המודעות הנרחבת בקרב חוג עורכי דין ושופטים, כמו אצל אנשי חינוך ורווחה, אשר נושא זה בעל חשיבות רבה עבורם, מביא להגברת פעילות בתחום הלמידה וההכשרה. המשותף לכל הפעילים בתחום הזה הוא שכולם מגלים אמפטיה למצב הרגיש של סכסוך בעת גירושין והמטרה היא לנסות להפחית את רמת הסכסוך וליצור הדברות תוך הסכמה ודרכי שלום.

המצב בשנת 2014 - על רקע הדברים הללו, עלתה הצעת חוק אשר הוגשה בכנסת ביום 15 לינואר 2014 על ידי חברת הכנסת שולי מועלם -רפאלי היא הצעת חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה (יישוב מוקדם של הסכסוך), התשע"ד-2014 - (להלן - "הצעת החוק") ואשר מבוססת על מתווה שהציע צוות היגוי לעניין הגישור בבתי המשפט למשפחה ובבתי הדין הדתיים בראשות השופט (בדימוס) שנהב שהגיש המלצותיו בשנת 2005.

²¹מידע מתוך שיחה טלפונית עם עו"ד עידית שחם מיום 29/9/2014.

²²מידע מתוך שיחה טלפונית עם ממונה מחוזית ירושלים והדרום, משרד הרווחה גב' סו להמן מיום 29/9/2014.

ההצעה אושרה בקריאה טרומית ביום 9 ביולי 2014. בבסיסה של ההצעה תהיה חובה על הצדדים לסכסוך משפחתי לפתוח תובענה בסכסוך משפחתי בדרך של בקשה ליישוב סכסוך ולא בהגשת כתב תביעה מפורט. לאחר הגשת הבקשה יוזמנו הצדדים לפגישת מידע, היכרות ותיאום ביחידת הסיוע שליד הערכאה השיפוטית אליה הוגשה הבקשה (להלן – פגישת מהו"ת) במסגרתה ייערך על ידי גורם מקצועי מהתחום הטיפולי אבחון ראשוני של הסכסוך המשפחתי ובדיקה של רצונותיהם וצורכיהם של הצדדים. כן יינתנו להם מידע והכוונה על הדרכים האפשריות העשויות לסייע להם ליישב את הסכסוך ביניהם בהסכמה ובדרכי שלום ולהתמודד עם השפעותיו לרבות באמצעות ייעוץ, גישור, טיפול משפחתי או זוגי ועוד. רק לאחר שיעשה ניסיון ליישוב הסכסוך בדרכי שלום בפגישת מהו"ת ולעתים גם בפגישת גישור, להביא את הצדדים להסכמה או להמשיך בתהליך שמגמתו ליישב את הסכסוך בהסכמה והצדדים או מי מהם יביעו את רצונם לקיים התדיינות משפטית, הם יוכלו להגיש כתבי תביעה ולנהל הליכים משפטיים לפי הוראות סדרי הדין החלות על כל אחת מהערכאות השיפוטיות.

ביום 16 ליוני 2014 הוגשה הצעת חוק נוספת על ידי - חברי הכנסת מירב מיכאלי ויריב לוי - הצעת חוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (יישוב מוקדם של הסכסוך), התשע"ד-2014 - (להלן - "הצעת החוק השנייה"). ההצעה אושרה בקריאה טרומית ביום 9 ביולי 2014. הצעת החוק השנייה בשונה מהראשונה מדגישה את ההתפתחות בתחום יישוב סכסוכים בדרכים חילופיות (ADR) וכן מדגישה כי מטרתה היא להסיר את עניין "מרוץ הסמכויות" מבני הזוג ובכך לאפשר להם הליך של פתרון סכסוך ללא "המתח" של מרוץ הסמכויות. הדרך לכך היא באמצעות הכפפת בני הזוג לחיוב קיום הליך מקדמי כתנאי בלעדיו אין להגיש כתב תביעה בכל ענייני הסכסוך המשפחתי וכן לקבוע כי מועד פתיחת ההליך המקדמי הוא המועד הקובע לעניין פתיחת ההליכים באותה ערכאה. כן מכילה ההצעה השנייה הגדרות נוספות והרחבה להגדרות קיימות. קיימת התייחסות והגדרה לאנשי מקצוע שותפים בתהליך, קרי עורכי הדין המייצגים את הצדדים בתהליך, ובכך מסייעים להגדרה אתית של ניהול התהליך ומניעת הסלמת הליך הסכסוך. בהצעה הנוספת הזו ישנה התייחסות יותר מפורטת ליישום הצעת החוק וטפסים נלווים ליישום החוק.

הצעת החוק השנייה מנסה לפתור ולהקל את הליכי הסכסוך במשפחה אולם היא עדיין חסרה בהגדרות מקצועיות לאנשי המקצוע העיקריים, קרי, המגשרים. הגדרת המונח "גישור" להצעת החוק הינה ונשאר: "כמשמעותו בסעיף 79 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984" - החוק אינו מגדיר ואינו מסמיך אנשים בעלי כישורים מיוחדים להיות מגשרים, קרי, כל אדם יכול להיות מגשר. הגדרת המונח "מומחה ליישוב סכסוך משפחתי" - "עורך דין או עובד סוציאלי או פסיכולוג או מטפל משפחתי מוסמך בעל ניסיון של 5 שנים לפחות בתחום הגישור או בתחום יישוב סכסוכים משפחתיים בדרכים חלופיות, המקיים הליך חסוי עם בעלי הדין וחיב כלפיהם בסודיות ונאמנות, במטרה להביאם ליישוב הסכסוך בהסכמה באמצעות ניהול משא ומתן חופשי, בלי שיש בידו סמכות להכריע בסכסוך, תוך שימוש במנגנונים ושיטות שונות, לרבות גישור וגירושין בשיתוף פעולה, בהתאמה למאפיינים הייחודיים של הסכסוך המשפחתי"; קרי, כל אחד מבעלי התפקידים הנקובים לעיל, אשר להם 5 שנים ניסיון בתחום הגישור יכולים לעסוק בסכסוך משפחתי. מחקרים אשר נעשו בארה"ב^{23,24} ראה להלן במחקרי זה, מראים ומוכיחים כי מגשר ו/או מטפל בסכסוכי משפחות אשר

²³ Beck, Walsh, Mechanic, Figueredo & Chen, *Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation: Outcomes from a Long-Term Multi-cultural Study*, National Institutes of Justice, U.S. Department of Justice (2011).

לו אין ניסיון ספציפי בתחום סכסוכי משפחות ובאופן ספציפי בנושא אלימות בין בני זוג במשפחה, לא יוכל לדעת איזה מקרה לסווג להליך גישור, איזה שיטת גישור ליישם, איך לקרוא נכונה את הקורבנות, איך לאתר קורבנות ובמקביל להתאים סידורי ביטחון מתאימים. מחקרים אף מראים שאם מגשר לא מקצועי ולא מוכשר בנושא סכסוכי משפחות ואלימות בין בני זוג עורך הליך גישור אשר יכול להיות מוגדר "בהסכמה", ובו צד שותף להליך גישור תחת איומים, הרי שבהליך גישור כזה תוצאות הגישור יהיו שליליות.

בדברי הסבר להצעת החוק לעניין הגדרת "גירושין בשיתוף פעולה" מצוין כי "שיטת הגירושין בשיתוף פעולה נבדלת משיטות אחרות ליישוב סכסוכים בהתחייבות עורכי הדין המייצגים את הצדדים להימנע מלייצג אותם בבתי המשפט במידה והמשא ומתן יכשל והם לא יצליחו להגיע להסכמות. התחייבות זו כלולה בהסכם ההשתתפות במשא ומתן, עליו חותמים בני הזוג ואנשי המקצוע בתחילתו". לדעתי יש צורך לכלול את זה בהגדרות להצעת החוק. מאחר והשיטה של גירושין בשיתוף פעולה אינה מעוגנת באופן מוסדי ומוחלט בישראל, יהיה זה מן הנכון להגדיר את השיטה כמו להגדיר את כישורי והשכלת המגשר בכלל ובאופן ספציפי לגישור בסכסוך במשפחה ובתנאי אלימות בפרט.

הצעת חוק נוספת אשר פורסמה ביום 23.7.2014 של שרת המשפטים ציפי לבני, הינה חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה, התשע"ד - 2014. בדומה להצעות החוק המפורטות לעיל מטרת החוק באה לסייע ביישוב סכסוכים במשפחה תוך חיוב בני הזוג להליך של הגשת בקשה ליישוב סכסוך באמצעות יחידות הסיוע. בשונה מהצעות החוק האחרות לעיל, אין הצעת חוק זו דנה בהגדרות המגשר ואו בסוגי דרכים אלטרנטיביות לפתרון הסכסוך.

התפתחות נושא הליכי גישור במשפחה, ובנושא הנידון גירושין תוך התייחסות ליחסי אלימות בין בני זוג במשפחה, מתחיל להתגבש באופן החקיקתי בישראל. הצעות החוק הינן פעולות ברוכות אשר רצונן להפחית את הסכסוכים בין בני זוג ובכך להפחית את מספר הקורבנות הראשיים והנלווים להליכים שכאלו. קיימות בקורות להצעות החוק אשר הועלו במחקר זה, אך לא נראה כי מקורן הוא מהצד החברתי של הנושא ולכן לא נכללו במחקר זה.

לסיכום, בהליכי גישור אפקטיביים מופיעים מספר פרמטרים להצלחה - (א) מודעות השיטה לכלל הציבור המקצועי והאוכלוסייה הכללית. אין זה מן הראוי להליך רגיש שכזה, אשר כבר הוגדר לפני כ"דיני נפשות"²⁵ שיובא לציבור רק בשעת מעשה, אלא מן הראוי הוא לפרסמו בדרכי פרסום חיוביות באמצעי התקשורת ובכל מוסד הנגיש לציבור. (ב) חקיקה - יש להשלים את מלאכת החקיקה לשיטה ולבעלי המקצוע הכוללים קודי אתיקה התנהגותית ברורים. (ג) בעלי מקצוע מוכשרים - יש להכשיר מגשרים בתחום סכסוך במשפחה, ובפרט התייחסות פרטנית מתמשכת בתחום האלימות במשפחה. בלא בעלי מקצוע מוגדרים בחקיקה, מוכשרים בנושא סכסוכים במשפחה ואלימות בין בני זוג לא תהא הצלחה להליכי הגישור אלא קיבוע של אלימות במשפחה.

8. פסיקה בישראל

²⁴ Kristine Parana, *THE IMPLICATIONS OF INTIMATE PARTNER VIOLENCE ON ETHICAL MEDIATION PRACTICE*, 88 North Dakota Law Review 907-920 (2012).

²⁵ הצעת חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה (יישוב מוקדם של הסכסוך), התשע"ד-2014, ראה הסבר להגדרת "מומחה ליישוב סכסוך משפחתי" על ידי עורכת דין מיכל פיין.

מסקירה מדגמית של פסיקה בנושא משפחה²⁶ - גישור בישראל נבדקו 12 מקרים מתוכם נדלו הנתונים הבאים: מתוך 12 מן המקרים רק בשני מקרים לא התקיים הליך גישור. 5 ממקרי הגישור היו בנושא ילדים משמורת, 6 ממקרי הגישור עסקו ברכוש/כספים, מקרה אחד דן בביטול הסכם גירושין ונדחה. ב- 6 מן המקרים לא הצליח הליך גישור ו- 4 מן המקרים הצליח הגישור. מקרה 1 כאמור לעיל נדחה ומקרה אחר לא התקיים כלל הליך הגישור.

מתוך הפסיקה ניתן לראות כי מטרת בית המשפט יאפשר לצדדים להגיע לידי הסכמה חופשית של הצדדים בכל נושא סכסוך במשפחה תוך ראיית טובת הילדים.

מתוך תק-מש תה"ס (תל-אביב-יפו) 13-10-855(4), 301: " יש לבחון שלושה שיקולים מרכזיים לצורך הבחינה האם יש מקום לאשר את ההסכם :

א. מערכת היחסים שבין הצדדים עצמם והשותפות ההורית שלהם, וההכרה במעמדו של המבקש כבעל

זכויות וחובות כלפי הקטין כבר בעת ההריון.

ב. טובת הקטין בהסכם השותפות ההורית של הצדדים.

ג. ההסכם כפתרון עדיף בסכסוכי משפחה."

פס"ד זה מצטט את הרציונל של רע"א 6854/00 היועץ המשפטי לממשלה נ' מיכאל זמר ואח' (2.7.2003) מתקיים בעניינו ותומך באישור ההסכם לגבי ילדם המשותף אשר עתיד להיוולד וימנע מהם מחלוקות משפטיות נוספות ויפחית הסיכוי להתדיינות משפטית נוספת ביניהם :

"ככל שקיים בין הצדדים סכסוך, הכרה בסמכותו של בית-המשפט לאשר הסכמים עשויה לקדם את פתרונו. ... איני רואה הבדל, לעניין זה, בין אישור הסכם, השם קץ לסכסוך, לבין אישורו עוד בטרם התגלע סכסוך, באופן העשוי לצמצם את הסיכוי להיווצרותו של סכסוך כזה בעתיד. בזה גם יש כדי לקדם את התכלית שבבסיס החוק, והיא מניעתן של מחלוקות משפטיות בתוך המשפחה. הדבר אף עולה בקנה אחד עם העקרון הכללי בדבר הצורך למנוע התדיינות משפטיות מיותרות, שכן ככל שניתן, באמצעות שימוש בסמכותו של בית-המשפט, למנוע מראש היווצרותו של סכסוך הרי, למצער ככל שהדבר נוגע לענייני משפחה, מטרה זו ראויה ויש לאפשרה.

סקרנו באופן מדגמי את הפסיקה בישראל משנת 2013 וראינו כי קיימים הליכי גישור, אלא שהללו אינם מובנים, שיטתיים ו/או ניתנים לבדיקה אמפירית לצרכי בדיקת יעילות ואפקטיביות של השיטה. השופטים מעודדים את ההסכמים תוך רצון חופשי של הצדדים ובוה יוקל העומס על בתי המשפט. במקביל תינתן אפשרות לצדדים למנוע את הסלמת הסכסוך באם יפנו להליך גישור מסודר ומובנה.

9. פתרונות אפשריים ופרמטרים להצלחת גישור ו/או יישוב סכסוכים בדרכים אחרות

מסיכום מחקר זה, על מקורותיו הרבים הנמנים במחקר זה, להלן נמנים דרכים ופתרונות אפשריים ליישום אפקטיבי של שיטת גישור היכולה להביא להצלחת תהליך גישור על שיטותיו המגוונות ואשר יכולות להתאים גם בישראל:

9.1. חקיקה ואכיפה:

9.1.1. הגדרת יישוב סכסוכים בחקיקה.

²⁶ראה נספח למחקר זה

9.1.2. הגדרת תפקיד מגשרים בחקיקה.

9.1.3. הגדרת קודי אתיקה מוסרית למגשרים ולעורכי דין השותפים ו/או מבצעים תהליכי גישור.

9.1.4. יש ליצור תיאום פעילות בקהילה, ברווחה, במשטרה ובארגונים רלוונטיים אחרים.

9.2. הכשרות:

9.2.1. חיוב ומתן הכשרות למגשרים בתחום אלימות במשפחה ובין בני זוג בפרט באופן שוטף.

9.2.2. אספקת הכשרה מספקת בדינאמיקה של אלימות בין בני זוג לצוות העוסק בגישור: מגשרים, עורכי דין, שופטים, צוות ביהמ"ש, מטפלים ואנשי מקצוע בתחום.

9.2.3. דגש על האיזון שבין העצמת הצדדים לרצון המגשרים.

9.3. שיטת סווג של מקרי אלימות בין בני זוג ובמשפחה:

9.3.1. יצירת שיטה מובנה סיסטמתית לזיהוי אלימות בין בני זוג בהליכי גישור – שילוב של שאלון מובנה, וראיון קליני חצי מובנה.

9.3.2. יש לבחון אימוץ של שילוב שיטות הנהוגות בארה"ב וליישם ביצירת השיטה המובנה בישראל.

9.3.3. בניית מודל ממוחשב, המכיל את כל הנתונים הרלוונטיים, לזיהוי אלימות של בני זוג והמאפשר להזין את נתוני הגישור, ממצאיו ותוצאותיו לצורך ניטור ובדיקה מתמדת של התהליך.

9.3.4. הנגשת השיטה המובנה הסיסטמתית לכלל ציבור המגשרים הפרטיים והחוקרים.

9.4. סידורי בטיחות מותאמים:

9.4.1. ביצוע הערכת תהליכים מיוחדים בתהליך הגישור עבור סידורי בטחון/בטיחות לקורבנות.

9.5. פרסום ומידע בנושא הליכי גישור בגירושין לציבור הרחב:

9.5.1. הנגשת הנושא לציבור הרחב באמצעות התקשורת והמדיה הנרחבת.

9.5.2. הנגשה ופרסום הנושא במוסדות חינוך.

9.5.3. הנגשה ופרסום הנושא במוסדות בריאות.

9.6. חינוך ורווחה:

9.6.1. תכניות למידה והכשרות בקהילה בנושאי אלימות ופתרון סכסוכים והנגשת המידע ופרסומו.

9.6.2. יצירת אירועים קהילתיים בנושא.

9.7. סטטיסטיקה ומחקר:

9.7.1. ביצוע איסוף נתונים ממאגר מובנה ושיטתי, ניתוח נתונים ותוצאות, העלאת מסקנות בקורות והמלצות לשיפורים.

9.7.2. ביצוע מחקר סטטיסטי על בסיס שנתי.

9.7.3. הקצאת משאבים כספיים לביצוע המחקר.

10. סיכום ומסקנות:

במחקר הנוכחי סקרנו מספר נושאים מורכבים ממקורות בעלי נתונים אמפיריים אשר נותחו באופן נרחב לעניין השיטה, הנבדקים, החוקרים וסיטואציית המחקר. ממחקרים אחרונים בארה"ב עולה כי קיים מידע רב רלוונטי ונקודתי לנושא בחינת הליכי גישור בין בני זוג בסכסוך בצל של אלימות. לפיכך, כל שאלות המחקר קבלו מענה מקיף עם תימוכין אמפיריים.

10.1. האם הליך של גישור בסכסוך בין בני זוג-גירושין בתנאי אלימות אפשרי וישים.

עולה מנתוני המחקר האמפירי כי גישור בסכסוך בין בני זוג-בתנאי אלימות אפשריים וכי מעלה מ 56% מהמקרים עברו הליכי גישור בהצלחה והגיעו להסכם מלא, ועוד 22% הגיעו להסכם חלקי. הגישור בארה"ב ברוב המדינות הינו מנדטורי ובשאר המדינות הוא וולנטרי. קיימות שיטות המשלבות ריאיון קליני או חצי קליני בשילוב שאלון התנהגותי מובנה לסיווג המקרים, מקרים הנמצאים לא מתאימים מסוננים ואינם נכללים בהליכי הגישור. מתוך המחקר האמפירי הנרחב, פרק 2 למחקר זה, נמצא עוד כי החוזרים להליך משפטי אחרי הליך גישור, לפחות לדיון אחד נוסף, היו 51% מכלל הנבדקים. עצם החזרה להליך משפטי אינה מבטלת את הצלחתו של גישור, שהרי עוסקים בנפשות, אבל בהחלט עולה מתוך המחקרים כי יש מקום לשיפור הכשרות המגשרים ושיפור השיטה.

10.2. האם הליך הגישור לבדו הוא הליך אפקטיבי ויעיל בסכסוך בין בני זוג-גירושין בתנאי אלימות.

נמצא כי גישור לבדו בלא שילוב עם שיטות מובנות אחרות יכול להיות אפקטיבי באופן חלקי. עם יישום המלצות העולות מן המחקרים האמפיריים ושילוב שיטות מובנות אחרות, דוגמת ריאיון קליני בשילוב שאלוני התנהגות מובנים, וכן שיטות אחרות הקיימות לתת מענה לזוגות בסכסוך, אזי הסיכויים להצלחת הליך גישור אפקטיבי ויעיל הינם גבוהים.

10.3. האם הליכי גישור בסכסוך בין בני זוג-גירושין בתנאי אלימות גורמים לעלייה באלימות בין בני הזוג.
מתוך מכלול המחקרים והמאמרים שנסקרו במחקרנו זה עולה כי נושא האלימות במשפחה, ובפרט כלפי נשים הינה תופעה חברתית אוניברסאלית אשר אינה שייכת לאוכלוסייה, גזע או דת. מתוך מכלול הנבדקים במחקר האמפירי 97% מהנבדקים עברו חוויית אלימות מסוג שהוא. לפי מחקר אמפירי זה, בפרק 2 למחקרנו זה, אכן נראה כי קיים קשר ישיר בין ביצוע הליכי גישור להסלמת היחסים בין בני הזוג המובילים לאלימות. ואולם, יתכן כי אחד מן הסיבות לעלייה באלימות נעוצה בביצועי המגשר לסווג מקרים נכונה ולסווג את סידורי הביטחון לקורבנות אשר נמצאו לא עומדים בציפיות המחקר, והאחרת נעוצה בשיפור שיטת הגישור כפי שהועלה במחקר.

10.4. כיצד אלימות בין בני זוג בסכסוך משפיעה על פרקטיקת האתיקה המוסרית של המגשרים.

בארה"ב קודי האתיקה המוסרית למגשרים מעוגנת בחקיקה. משכך עומדים המגשרים בפני קונפליקט לגבי גישור בין בני זוג בסכסוך תחת תנאי אלימות, מכיוון שמצד אחד המגשר מעוניין בהליך גישור מוצלח בו לשני הצדדים יש יכולת החלטה ובחירה עצמית - ובמצבים של סכסוך בין בני זוג תחת תנאי אלימות לא בהכרח קיימת יכולת החלטה ובחירה עצמאית לאחד מן הצדדים (וואת משום שבדרך כלל אחד מן הצדדים מצוי תחת השפעת איומים). מן הצד האחר קיימים קודי האתיקה ואשר מחייבים את המגשר בקיומם של שלושה פרמטרים בהליך הגישור: (1) יכולת החלטה עצמאית של הצדדים (2) סודיות בהליך הגישור (3) ניטרליות. הקונפליקט מתבטא באופן שמגיע מקרה בסיטואציה הנידונה למגשר והמגשר צריך להיות ניטרלי ולזהות אם מתנהל גישור תחת איומים. המגשר צריך לשמור על תפקידו בתהליך ולא לנווט את התהליך לצד הרצוי

שהוא מאמין שמתאים ולכן כדי למנוע את ההשפעות הללו של האלימות על הפרקטיקה האתית של המגשרים ההמלצה היא להכשיר מגשרים מקצועיים לתחום של סכסוך בין בני זוג בתנאים של אלימות בשילוב יצירת מערכת סינון וסווג של המקרים המתאימים להליך הגישור.

10.5. האם יש צורך בשיטת סווג מובנה וסיסטמתית לסווג מקרי אלימות בין בני זוג.

עולה מכל המקורות במחקרנו זה כי עם יצירת מנגנון מובנה ושיטתי לסווג מקרי האלימות בין בני זוג תהא אפשרות גבוהה יותר לבצע תכנון נכון של הליך הגישור, התאמת סידורי בטחון לקורבנות והתאמת השיטה הנכונה להליך הגישור.

לסיכום, המודעות להליכי גישור בגירושין ומניעת קונפליקטים ו/א אלימות טמונה בראשיתה בחקיקה ובהפנמה של הרשויות המתאימות של השיטה ובמקביל הנגשת המידע לציבור באמצעי התקשורת והמדיה כפי שהועלו לעיל בפרק פתרונות אפשריים. חקיקה מתאימה ואפקטיבית צריכה להיות בשני אספקטים על מנת שהיא תהא אפקטיבית ותביא לידי הצלחה הליכי גישור בין בני זוג בסכסוך בצל האלימות: מן הצד האחד, חקיקה ליישום שיטת הגישור אשר תושתת על בני זוג המגיעים לידי הליך גירושין באמצעות ביהמ"ש. ביהמ"ש בשבתו כמווסת של תהליך הגירושין יפעל להגבלת רמת הקונפליקט ולחיוב התנהלות הצדדים תוך הדברות אשר מטרתה תהא ליישב את הסכסוך בהסכמת שני הצדדים ולטובת השותפים לתהליך שלא ברצונם, קרי, הילדים. ומן הצד השני, חקיקה לקביעת הכשרות והסמכות של מגשר בהליך גירושין בין בני זוג, תוך התייחסות ממוקדת לאלימות במשפחה. חקיקה כזאת צריכה להתייחס גם לכישורי המגשר אך בו בעת תתייחס גם ליצירת קודי אתיקה מוסרית של המגשר. משכך, חקיקה כזאת תמקם אף את המגשר בהתנהלות על פי כללים מחייבים אשר אף הם צריכים להימצא מתאימים לסעיפי החוק ושפיטים לכל. פעולת המגשר צריכה להיות אובייקטיבית, אתית ומקצועית. קיימות שיטות גישור מגוונות אשר יכולות לתת מענה למגוון מקרי הסכסוך בגירושין ובייחוד ביחסי אלימות בין בני זוג במשפחה. התאמת השיטות למקרים צריכה להיות מושתת על מערכת זיהוי סיסטמתית וצוות גישור מקצועי. מטרת הגישור היא לעזור ביישוב הסכסוך תוך הסכמה, דרכי הדברות ודרכי שלום. באופן שכזה יחולו שני תהליכים במקביל, האחד בקרב אוכלוסיית עורכי הדין תגבר המודעות והחיוב לנקוט בהליכים כאלו, ובמקביל החדרת המודעות לכלל האוכלוסייה בשיטות אחרות לפתרון סכסוך הגירושין. הצעת החוק החדשה היא יוזמה ברוכה לא רק למניעת הסלמתם של סכסוכים ופתרון בדרכי הדברות והסכמה הדדית, אלא שהצעת החוק מבטאת שינוי ניכר בתרבות בישראל, שכן טובת הפרט עומדת בראש הצעת החוק אשר בסופה היא טובת הכלל. חקיקה, אכיפה, הפנמה והחדרת המודעות של הנושא לכלל האוכלוסייה היא שתביא לשינוי בתפיסת הליכי הגישור בגירושין ותטיב עם הפרט ועם הכלל. נמצא כי האתגר העיקרי ביישום הפעולות הללו היא שיטת היישום הנכונה. בחינה מתמדת של התהליך באמצעות מערכת בקורת אובייקטיבית, מקצועית ומוכשרת תוך מחקר מתמיד לבדיקת האפקטיביות של הפעולות ותוצאותיהם היא אשר תביא לפתרון הולם.

ביבליוגרפיה :

1. הצעת חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה (יישוב מוקדם של הסכסוך), התשע"ד–2014 מיום 15.1.2014
2. הצעת חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה (יישוב מוקדם של הסכסוך), התשע"ד–2014 מיום 16.6.2014
3. הצעת חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה התשע"ד–2014 פרסום מיום 23.7.2014
4. הכנסת מרכז מחקר ומידע **אלימות כלפי נשים – ריכוז נתונים לשנת 2013** (2013)
5. הנהלת בתי המשפט, **סטטיסטיקה בנושא פגישות מהו"ת, לשנת 2012**. ניתן באדיבותה של עו"ד גלית לוריה סנה.
6. הנהלת בתי המשפט, תשובה לבקשת נתונים בנושא גישור במשפחה, 16.1.2014.
7. הרשות השופטת בישראל **דו"ח לשנת 2012** (2013)
8. הרשות השופטת בישראל **דו"ח מחצית ראשונה 2013** (2013)
9. ד"ר דפנה לביא "אלימות וגישור- האמנם אוקסימורון?" **משפחה במשפט** א 117 (2007).
10. ענת ענבר, חיה נבו, סוזן להמן "יחידות הסיוע ליד בתי המשפט לענייני משפחה – עשור לפעילותן" **משפחה במשפט** ב 25 (התשס"ט, 2008)
11. עו"ד גלית לוריה סנה, **חו"ד בעניין גישור חובה בבימ"ש משפחה בישראל**, מיום 6 ליוני 2002.
12. עו"ד מיכל שקד "הנצחון האמיתי" **בראשית בדלתיים פתוחות** גיליון אפריל מאי (2010)
13. משרד הרווחה והשירותים החברתיים **דו"ח של הממונה על יישום חוק חופש המידע במשרד הרווחה והשירותים החברתיים לשנת 2012** (2013)
14. סריקת פסיקה אחרונה לשנה אחרונה - איסוף מידע מביהמ"ש לענייני משפחה מתקדין בנוגע לגישור, הפניות לגישור, נושאי גישור, וסטטוס סופי לגישור הצלחה/אי הצלחה - בוצע על ידי דניאלה לוי.
15. רפרנט סמינריון - דניאלה לוי, בקורס גישור נשים ומשפט המונחה על ידי עו"ד ד"ר דפנה לביא
16. Amy Holtzworth-Munroe, Connie J. A. Beck, and Amy G. Applegate, **THE MEDIATOR'S ASSESSMENT OF SAFETY ISSUES AND CONCERNS (MASIC): A SCREENING INTERVIEW FOR INTIMATE PARTNER VIOLENCE AND ABUSE AVAILABLE IN THE PUBLIC DOMAIN**, 48 FAMILY COURT REVIEW, 646–662 (2010).
17. Beck, Walsh, Mechanic, Figueredo & Chen, **Intimate Partner Abuse in Divorce Mediation: Outcomes from a Long-Term Multi-cultural Study**, National Institutes of Justice, U.S. Department of Justice (2011). (grant number 2007-WG-BX-0028)

18. Debra Berman, James Alfini, **LAWYER COLONIZATION OF FAMILY MEDIATION CONSEQUENCES AND IMPLICATIONS**, 95 Marquette Law Review - Marquette University Law School, 887-925 (2012).
19. Lori L. Heise, **What Works to prevent partner violence? An Evidence Overview**, STRIVE, (2011) available at http://strive.lshtm.ac.uk/system/files/attachments/Heise%20Partner%20Violence%20evidence%20overview_0.pdf
20. Kristine Paronica, **THE IMPLICATIONS OF INTIMATE PARTNER VIOLENCE ON ETHICAL MEDIATION PRACTICE**, 88 North Dakota Law Review, 907-920 (2012).
21. **WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women Initial results on prevalence, health outcomes and women's responses**, available at http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/en
22. אתר משרד הרווחה
<http://www.molsa.gov.il/Populations/Distress/FamilyViolence/Pages/FamilyViolence.aspx>
23. אתר לשכת עוה"ד המוסד הארצי לגישור
http://www.israelbar.org.il/article_inner.asp?pgId=88353&catId=178